

JØRGEN STIG NØRGÅRD

Civilingeniør og lektor emeritus ved DTU.

Jeg er født 1933, har arbejdet som gartner og maskinarbejder, før jeg påbegyndte en uddannelse som civilingeniør, senere lic.techn., ved Danmarks Tekniske Universitet (DTU). Siden 1960'erne har jeg arbejdet tværfagligt med fremtidsforskning – mest på DTU, men i frugtbar kontakt med forsknings- og miljøorganisationer i ind- og udland – med fokus på mulighederne for globalt at kombinere god livskvalitet for alle mennesker med kraftig reduktion af belastningerne af klima, biodiversitet og natur. Mit hovedperspektiv har været bedre fordeling, mindre forbrug i de rige lande og mere miljøeffektiv teknologi, alt sammen i en demokratisk ramme. Jeg skylder Siri Tellier, ekstern lektor ved Københavns Universitet, tak for gode og konstruktive kommentarer til denne artikel.

HVOR MANGE KAN VI BYDE VELKOMMEN TIL VERDEN?

AF JØRGEN STIG NØRGÅRD Det har længe været et tabu i miljøkredse at inddrage befolkningsproblematikken i debatten. Men hvis den globale miljøbelastning skal minimeres betragteligt, mindst halveres, så er det svært at se bort fra antallet af mennesker på denne klode. I de sidste 40 år er dette antal steget med over 70%, mens antallet af vilde dyr er faldet med en tredjedel, og det er ikke et tilfælde. Seriøse undersøgelser peger på, at vi skal ned på et globalt befolkningstal på 3-4 mia. mennesker, hvis vi skal opnå en bæredygtig tilstand. I denne artikel peges på, hvordan dette kan gøres på en nænsom måde.

Dette kapitel bygger på en generel accept af, at den globale miljøbelastning må reduceres betragteligt, i det mindste halveres, hvis vi skal undgå store, uoprettelige skader på vores klima og hele det økologiske system. Med en samtidig demokratisk målsætning om, at alle mennesker skal have lige adgang til at belaste naturen, peger disse to forhold hen imod, at den milliard af klodens mennesker, der lever i overflod, skal nedsætte miljø- og ressourcepresset til en tiendedel. I bestræbelserne på at nå dette mål kan man vanskeligt komme uden om spørgsmålet om, hvor mange vi er på kloden. Og her drejer det sig ikke blot om muligheden for at stoppe væksten i klodens befolkning på nu snart 7 milliarder, men også om i et roligt tempo at reducere den til en mere optimal størrelse.

Grænser for vækst

Bestseller-rapporten *Grænser for vækst* af Meadows m.fl., satte ved sin udgivelse i 1972 gang i en livlig og ophedet debat ved at påpege, at verdens økonomi ville kollapse i løbet af det 21. århundrede, hvis den dominerende struktur og vækst-målsætning fortsatte uanfægtet. Det glemmes imidlertid ofte, at rapporten også analyserede og påviste mulighederne for at omstille til en stabiliseret og bæredygtig økonomi, såfremt man anerkendte planetens begrænsninger og kom hurtigt i gang med omstillingen. Det kan ikke undre, at antallet af mennesker spillede en afgørende rolle i denne langsigtede models analyser af de *menne-skeskabte* indgreb i økologien, og i det bæredygtige scenario er den globale befolkning

antaget stabiliseret på omkring de daværende 4 mia.

Grænser for væksts antydninger af et stop for væksten, skræmte naturligvis mange erhvervsfolk og vækstfikserede politikere. Mange kritikere var tilsyneladende drevet af, at de simpelthen ikke kunne acceptere rapportens titel og konklusion, mere end bogens indhold.

Man tog på det politiske plan ikke ved lære af *Grænser for vækst*, eller af de flere andre samtidige advarsler, og udviklingen har da også foreløbig i skræmmende grad fulgt den kurs, der i rapportens analysemodeller fører til sammenbrud.

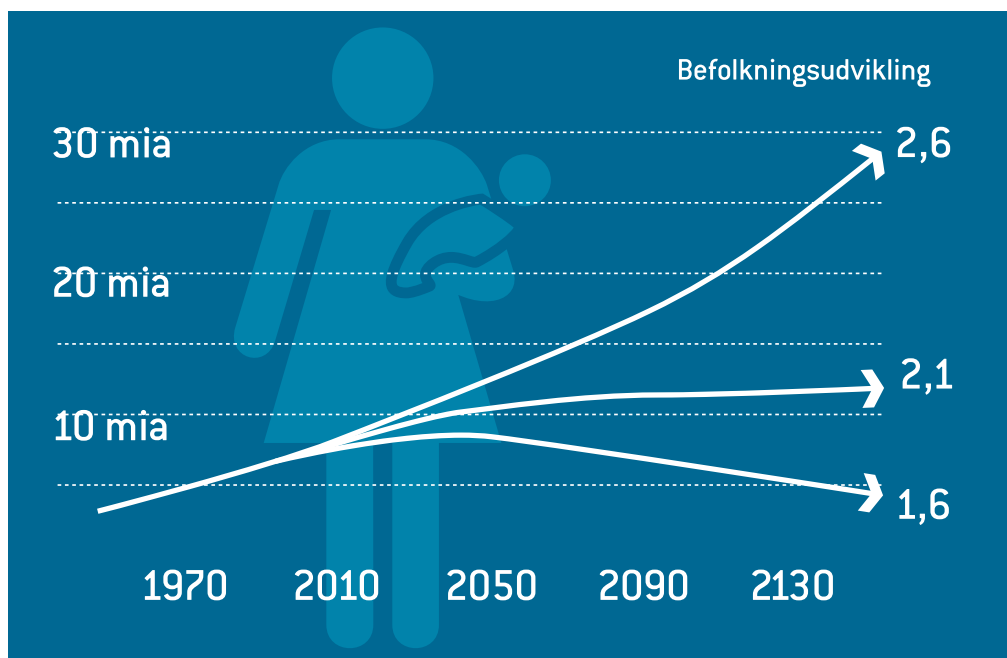
Verdenssamfundet har foreløbigt spildt næsten 40 år med desperat at afvise rapporten, og i mellemtiden er det blevet betydeligt vanskeligere – måske umuligt – at styre ind på en bæredygtig kurs. F.eks. er befolkningstallet, siden rapporten udkom, næsten fordoblet i forhold til den verdensbefolkning, der dengang, sammen med bl.a. mætning i forbruget per person, indgik i scenariet for en bæredygtig udvikling. Så nok blev *Grænser for vækst* i 1972 opfattet som radikal i sine konklusioner om behovet for at stoppe væksten, men i dag er der tilsyneladende behov for en langt voldsommere reduktion i miljøbelastningen, som det fremgår af de to opfølgende versioner af rapporten i henholdsvis 1992 og 2004. Her viser en nedgang i befolkningstallet sig som et meget effektivt, men samtidigt lempeligt og overkommeligt, bidrag til løsningen.

Befolkningsudviklingen er ikke fastlagt

Der er en tilbøjelighed til at føle sig bundet af prognoser, og når FN skønner, at jordens befolkning inden år 2100 vil toppe på omkring 10 mia., så opfatter mange det som et faktum. Men befolkningsprognoser er gennem tiderne blevet ændret. Fremtidens befolkningsudvikling, såvel som mange andre forhold, er styret af menneskeheden selv og kan ændres, hvis blot der kan mobiliseres den fornødne tilslutning. En af hovedteserne bag *Grænser for vækst* er netop at tydeliggøre muligheden for at agere og præge udviklingen, og rapporten opstiller da også en række forskellige scenarier, der politisk kan vælges mellem.

På langt sigt vil virkningen af ændrede fødselsrater være enorm. På figur 1 er vist FNs beregninger for et lavt, et middel og et højt scenario svarende til gennemsnitlige fødselsrater på henholdsvis 1,6 barn per kvinde, 2,1 og 2,6. Om 140 år er virkningen af valget hhv. ca. 3,5 mia., 11 mia. og 24 mia. mennesker på jorden. Allerede i år 2050 er forskellen mellem det lave og det høje scenario for verdens befolkning på 3-4 milliarder og i 2150 altså over 20 milliarder mennesker. Man kan altså dårligt hævde, at det er uden betydning for miljøet, hvilken af de tre, ikke dramatisk forskellige fødselsrater, der følges.

Udviklingen i befolkningstallet kan vi mennesker altså tilsammen i vidt omfang selv vælge. Det er dog svært for en regering eller et FN-organ at bestemme fødselstallene, da de jo til syvende og sidst bæres frem af

Figur 1. Scenarier for mulige befolkningsudviklinger i forhold til antal fødte børn per kvinde. Kilde: The Population Council, FN 1998.

millioner af individuelle beslutninger i verdens soveværelser. På trods af disse i sidste ende individuelle valg, så viser erfaringer dog, at man politisk relativt let kan påvirke fødselstallet i et land, hvis det ønskes. Der er således al mulig grund til at inddrage befolkningspolitik i klima- og miljøpolitikken med henblik på at fremme den bedste løsning.

Maksimalt eller optimalt befolkningstal?

Lige siden Thomas Malthus' advarsler i 1798 om befolkningsvækstens problemer har man jævnlige diskuteret, hvor mange mennesker man kan brødføde her på jorden. I

modsætning til tidligere tiders opfattelse af en uendelig verden må vi i dag erkende en sammenhæng mellem befolkningens fremtidige størrelse og dens livskvalitet. Jo flere vi bliver, desto vanskeligere, og på mange måder fattigere, bliver tilværelsen.

” Jo flere vi bliver, desto vanskeligere, og på mange måder fattigere, bliver tilværelsen.

Frem for at diskutere hvor mange vi maksimalt kan være, altså det størst mulige antal,

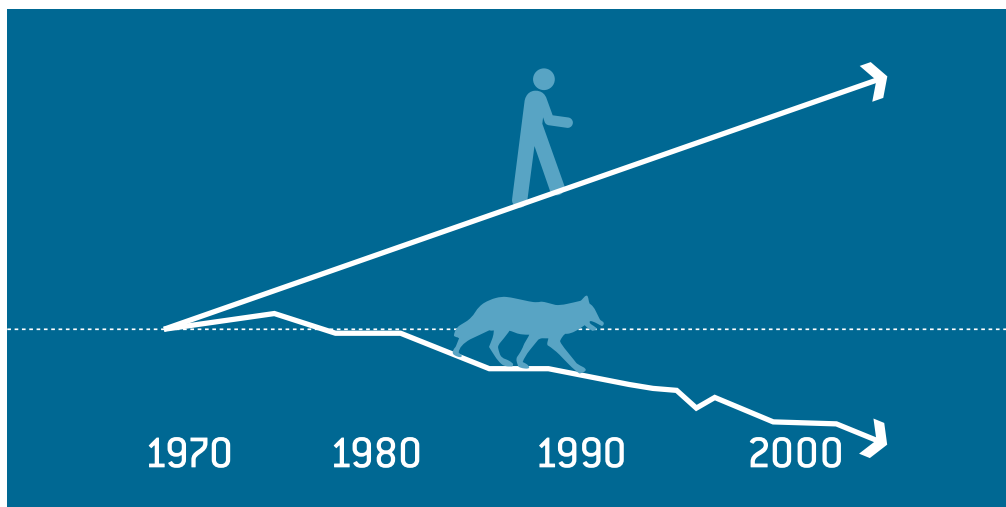
vil det derfor være mere rimeligt at undersøge og debattere, hvor mange der *optimalt* kan – ikke blot overleve – men også leve et godt liv på et grundlag, der er økologisk bæredygtigt. Det bliver naturligvis en subjektiv debat, eftersom opfattelsen af et godt liv varierer kolossalt, f.eks. afhængig af i hvor høj grad disse mennesker skal ikke blot *brødfødes*, men *kødfødes*. Det sidste kræver et betydeligt større økologisk fodaftryk og giver dermed plads til langt færre mennesker. Således kan det meget produktive danske landbrugsareal kun mætte 11 millioner mennesker, hvis 30% af kosten er kød, men 20 millioner med en halvering af kødforbruget og 80 millioner med ren vegetarkost, som påpeget af Thorup-Kristensen i tidsskriftet *Aktuel Naturvidenskab* nummer 5, 2010. Som et af de mest kødspisende folk i verden ligger danskernes kost i dag nok nærmest ved de 30% kød, hvilket giver store muligheder for at mindske presset på klimaet og naturen generelt ved at reducere kødforbruget.

Et eksempel på en undersøgelse af presset på klodens kapacitet, „Planetary Boundaries“, blev i 2009 publiceret i det anerkendte tidsskrift *Nature* af Rockström og 27 andre internationale forskere. Den bekræfter i store træk konklusionerne i *Grænser for Vækst*, men bygger mere specifikt på undersøgelser af ni forskellige processer, der udøver et kritisk pres på naturen. Klimaændringer dominerer i dag miljødebatten og rangerer da også i denne undersøgelse som en af tre processer, der har overskredet grænsen for bæredygtighed. Men

tabet i naturens mangfoldighed gennem udryddelse af dyre- og plantearter er vurderet som den *største trussel* (og er i øvrigt også nært knyttet til klimaændringerne). Rundt regnet forsvinder hvert år 100 arter dyr og planter, hvilket skønnes at være 100-1000 gange hurtigere end det årlige tab, før menneskenes indgreb rigtig tog fart. Disse tab i mangfoldighed er uigenkaldelige og kan bedømmes både ud fra en ren etisk vurdering af naturens ret i sig selv og ud fra en menneskecentreret nytteværdi, idet de tabte gener måske kunne være kommet menneskene til gode.

Udryddelsen af arter hænger naturligvis sammen med væksten i den menneskelige befolkning, der levner stadig mindre økologisk plads til de andre arter. Udviklingen i „befolkningstallet“ for vilde, landbaserede dyr, som opgjort af WWF i deres 2008 rapport, og mennesker er i forhold til 1970 vist på figur 2. Mens antallet af mennesker er vokset med 73%, er antallet af vilde dyr faldet med 33%. Presset på dyrene øges ikke blot af væksten i antallet af mennesker, men også i høj grad af den fortsatte stigning i det „økologiske fodaftryk“, som hvert menneske i gennemsnit afsætter.

I dag nærmer vi os stærkt 7 milliarder mennesker, med 75 millioner ekstra hvert år. En af de få organisationer, der tager befolkningsudviklingen alvorligt i forbindelse med miljøproblemerne, er den britiske organisation „Optimal Population Trust“ (OPT). Den har endog voget at skitsere nogle scenarier for, hvad der ud fra forskellige subjektive antagelser kan betrag-

Figur 2. Udviklingen i antallet af mennesker og vilde dyr på jorden i forhold til 1970-niveau. Kilde: WWF.

tes som en optimal befolkning på kloden, og de ligger alle *under* de nuværende 7 mia.

Lad os først antage, at dagens gennemsnitlige økologiske fodaftryk pr. person ikke vokser, men f.eks. fordeles mere ligeligt, og samtidigt, at klodens biologiske kapacitet, dvs. jordens evne til at producere føde, foder, træ og anden biomasse, kan opretholdes, selvom der hver dag slides hårdt på den. Da vil der bæredygtigt kunne opretholdes en befolkning på 5,1 mia. mennesker. Men her er ikke levnet naturen den ekstra plads, som kunne bremse den hastige udryddelse af planter og dyr. Hvor meget, vi vil sætte af til dette formål, afhænger af, hvor meget vi værdsætter den vilde natur og dens biologiske mangfoldighed. Men sætter vi f. eks. 20% af det globale areal af til dette formål og/eller til sikkerhed mod fortsat nedslidning af biokapaciteten, så når man frem til en

optimal befolkning på kun 2,7 mia., dvs. kun 40% af den nuværende.

Der er altså al mulig grund til at se på mulighederne for, og gevinsten ved, en rolig nedgang i befolkningstallet, stort set overalt i verden. Umiddelbart er miljøgevinsten størst ved at reducere antallet af de stærkt forbrugende og miljøbelastende borgere i vores rige del af verden. I et langsigtet perspektiv er det imidlertid også vigtigt at være opmærksom på fordelene ved hurtigst muligt at begrænse befolkningstallet i den fattige del af verden, både for at fremskynde en bedre levestandard og for at begrænse denne levestandards belastning af miljøet.

Vækstens krav om flere „slaver“

Den materielle velfærd har i vor del af verden for længst passeret det niveau, der er nødvendigt for til overflod at opfylde basale behov. Det afspejler sig også i en

række undersøgelser inden for den ret nye disciplin omkring „lykkeforskning“, hvor Richard Layard har været en af pionererne. Den viser, at folks tilfredshed og følelse af at være lykkelig ikke vokser med indkomst og forbrug, når dette strækker sig ud over et vist basalt niveau. Dette bekræftes både af udviklinger over tid i enkelte lande og af sammenligninger mellem lande med forskellige indkomstniveauer. Det synes som om regeringerne i overflodslandene har forstærket deres fokus på vækst i BNP i takt med, at denne regnestørrelse er blevet tømt for mening som mål for reel velfærd.

Derfor jubler konventionelle politiske og erhvervsmæssige kredse ikke over det faldende befolkningstal i EU, trods dets bidrag til en langsigtet redning af miljøet og dermed af økonomien. En nedgang i EUs befolkningstal opfattes i disse kredse (med rette) som en alvorlig trussel mod væksten i EUs BNP.

Hvor det før ansås for den klassiske økonomis ultimative formål at skabe den „størst mulige lykke til det størst mulige antal mennesker“, som formuleret af den britiske filosof og nytteetiker Jeremy Bentham i 1789, så er forholdet i nogen grad blevet vendt på hovedet i den nu dominerende neoklassiske økonomi. Nu synes det at være menneskers ultimative formål som „slaver“ at tilfredsstille erhvervslivet og politikernes hang til vækst i BNP, dels som rigelig og passende billig arbejdskraft til at øge produktionen og dels som forbrugere til at aftage produktionen, så karrusellen kan køre stadig hurtigere. Det bliver naturligvis

sværere at hoppe af i farten jo hurtigere den kører og en fælles organiseret opbremsning er nødvendig, hvis vi vil undgå sammenbrud.

Da Kina vendte på en tallerken

Mens befolkningsudviklingen i Europa, Japan og andre industrialiserede områder nu går i den bæredygtige retning, ser sagen anderledes ud i mange udviklingslande, til dels på grund af stadig ret høje fødselsrater, men alvorligt forstærket af en aldersfordeling med meget store ungdomsårgange på vej mod den fødedygtige alder.

Historisk har befolkningstallet typisk udviklet sig som en „eksplosion“, når et samfund går gennem den såkaldte „transition“, hvor industrialiseringens højere levestandard medfører længere levetid og mindre børnedødelighed, mens fødselsraterne først aftager et par generationer senere. Det er typisk denne fase mange udviklingslande gennemgår.

Som andre totalitære nationer med stormagtsdrømme havde Kina under Mao Zedong heller ikke noget imod, at befolkningen voksede. Først efter Maos død i 1976 besluttede den nye ledelse under Deng Xiaoping officielt at ændre kurs ud fra overvejelser om, hvor mange mennesker Kina fremover kunne give en rimelig god tilværelse, og kom frem til højst 1,2 milliarder. I dag stiler de mod endnu lavere befolkning i fremtiden, nemlig omkring 800 millioner.

Den konventionelle tese har længe været, at fødselsraten „automatisk“ falder, når folk får en bedre levestandard. Men

kineserne indså, at landet ikke ville have tid og ressourcer til at vente på frembringelsen af denne nødvendige velstand *per indbygger*, så længe befolkningen voksede hastigt. De vendte derfor i nogen grad sammenhængen på hovedet og satsede på at bremse befolkningstilvæksten og *derved* lettere øge den økonomiske velfærd. Det skønnes da også, at omkring en tredjedel af væksten i det østlige Asiens økonomi skyldes faldet i fødselsraterne, som for en tid giver en mere produktiv aldersfordeling.

Kina havde under Mao haft store fødselsrater, og selvom de faldt fra omkring 6 børn pr. kvinde i 1950 til ca. 3 ved Maos død, så stod landet med en enorm ungdomspukkel. En befolkningsstabilisering ville derfor have lange udsigter, hvis man nøjedes med en to-barns-politik. Man valgte da i 1980 gennem kampagner osv. at anbefale kun ét barn og indførte bl.a. forskellige økonomiske incitamenter og sanktioner til fremme af denne målsætning. Ud fra den valgte målsætning blev politikken en succes, idet den har resulteret i, at fødselsraten i dag formodentlig er nede på ca. 1,6 barn per kvinde. Uden denne politik, som må betegnes som verdens hidtil største miljøpolitiske tiltag, ville der i dag være mellem 400 og 800 millioner flere kinesere afhængigt af, om fødselsraten ville have fortsat et igangværende „naturligt“ fald eller havde holdt sig uændret. En lang række lande, især asiatiske, som f.eks. Vietnam, Thailand, Indonesien, Sri Lanka og Iran har nu hver på deres mindre drastiske måde med succes forfulgt tilsvarende mål for

befolkningsudviklingen som Kina.

Virkemidlerne i omstillingen til Kinas ét-barns-politik har i Vesten – og især i USAs højre-religiøse kredse – været kritiseret for at være i strid med menneskeret-tighederne og for bl.a. at have medført mange ulovlige aborter, hvoraf en lille del kunne henføres til, at scanning havde vist, at det var en pige, der ventedes. Det sidste betyder, at der i en overgangstid vil være lidt færre kvinder end mænd i Kina. Projektet har primært været drevet af kampagner og lokalt socialt pres, kombineret med forskellige økonomiske incitamenter, som jo også er et velkendt virkemiddel i vor del af verden. I betragtning af de næsten uoverskuelige konsekvenser af ikke at have bremset tilvæksten har de negative følger været til at bære, og generelt har kineserne været tilfredse med begrænsningen, bl.a. i lyset af de opnåede forbedringer i levestandarden, som beskrevet af tidligere leder af FNs befolkningsfond i Kina, danskeren, Svend Burmester.

Fremme af lave fødselsrater

Hvis en regering, det være sig i et industriland eller et udviklingsland, erkender, at et lavere fødselstal vil være en fordel for miljøet og samfundet som helhed, så har den følgende midler til at fremme denne målsætning:

- Proklamation af denne målsætning og dens begrundelse.
- Oplysning om folks egne efterkommeres fordele ved lave fødselstal.

- Information om mulighederne for på forskellig måde at undgå uønsket graviditet.
- Let og billig, måske gratis, adgang til præventive midler.
- Forbedret uddannelse, især af kvinder.
- Bedre sundhedsforhold så der sikres lav børnedødelighed.
- Social sikkerhed for forældres alderdom frem for sikring med mange børn.
- Tilpasning af de økonomiske virkemidler til tilskyndelse af maksimum to børn.
- Øget lighed så fattiges levestandard og livskvalitet bedres.
- Adgang til fri abort lettes.
- Tildeling af omsættelige kvoter til maksimum to børn pr. kvinde.
- Tvungen eller tilskyndet sterilisation af kvinder, der allerede har to børn.

Tiltagene er her rangordnet (lidt subjektivt) efter hvor store indgreb i folks liv, de forskellige tiltag giver anledning til. De sidste par tiltag på listen finder jeg selv så uetiske og voldsomme, at de kun bør overvejes som sidste udveje. Heldigvis tyder meget på, at sådanne indgreb i folks frihed ikke bliver nødvendige for at opnå fald i befolkningstallet.

I demokratiske lande har man som regel foregivet ikke at ville blande sig i folks beslutning om at få børn. Men det er vigtigt at gøre sig klart, at ingen regering kan føre en politik, der er neutral på befolkningsområdet. Indkomstbeskatning, børnecheck, børneinstitutionsadgang, fri skolegang og uddannelse er eksempler på

politik, der *direkte* påvirker fødselsraten i den ene eller anden retning. Ganske vist er det af FNs konvention mod diskriminering af kvinder, CEDAW, en menneskeret for kvinder frit og ansvarligt at bestemme, hvor mange børn de vil føde, men deres beslutninger vil naturligvis være påvirket af det omgivende samfund.

” Hvis den politiske vilje er til stede, tyder meget heldigvis på, at det i virkeligheden er ret let at påvirke fødselsraten.

Hvis den politiske vilje er til stede, tyder meget heldigvis på, at det i virkeligheden er ret let at påvirke fødselsraten. Det betyder, at de lempelige tiltag øverst på listen ofte er tilstrækkelige. Generelt er det nemlig ikke så meget *ønsket* om mange børn, der fører til tre eller flere fødsler. Det er i højere grad mangel på viden og midler til at undgå graviditet. Det fremgår dels af, at forældre i velstillede lande som i EU allerede nu nøjes med langt under to børn pr. kvinde, nemlig i gennemsnit 1,5 barn per kvinde, hvor bl.a. Danmark trækker det op med over 1,8 barn.

For udviklingslande er der mange kønspolitiske aspekter involveret, da manden ofte vil modsætte sig prævention. En bedre uddannelse af kvinderne kan give dem større styrke til selv at bestemme, hvor mange børn de vil vælge at få. Undersøgelser peger mod, at ca. en tredjedel af alle

Figur 3. Undersøgelser viser, at en tredjedel af alle graviditeter (80 mio/året) er ufrivillige og kunne være undgået eller udsat.

graviditeter, eller omkring 80 millioner om året, ikke er tilsigtede, dvs. ikke ønsket på det tidspunkt, og altså ville være undgået eller udsat, såfremt viden og prævention var til stede. Omkring halvdelen af disse utilsigtede graviditeter ender med en abort. Men det er tankevækkende, at det samlede årlige antal utilsigtede graviditeter svarer til væksten i den globale befolkning.

I EU kan fødselstallet holdes nede ved ikke at ændre politik eller måske rettere ved at ophøre med at tilskynde til højere fødselstal ved hjælp af børnechecks osv. Det betyder, at omkostningerne ved at reducere miljøbelastningen gennem lavere fødselstal bliver negative, dvs. der spares omkostninger. I Frankrig, med en fødselsrate på 1,9 barn per kvinde, forsøger regeringen at fremme fødselstallet ved at udbetale en belønning for det tredje barn.

Gevinster ved faldende folketal

Et barn vil gennem sin levetid give anledning til et forbrug af mad, energi og andre af naturens ressourcer. Hvis barnet ville være født ind i f.eks. Danmark og levet der i 80 år, kan det sparede kuldioxid-udslip for dette ene fravalg beregnes total til 880 tons kuldioxid, hvis vi antager det nuværende, gennemsnitlige udslip per dansker fortsat; hvilket ikke er sandsynligt, da der forhåbentlig vil blive investeret i at nedsætte kuldioxidudslippet per dansker. Men da spares der naturligvis de økonomiske og miljømæssige omkostninger til kuldioxidfri energi til den person, der ikke fødes. Hvis vi yderligere antager, at denne person selv ville have fået børn og børnebørn, bliver besparelsen langt større for ikke at sige uendelig!

Udover de besparelser i forbrug af res-

sourcer, der således direkte er knyttet til de ikke-fødte børn, spares der også indirekte ressourcer til en række investeringer i energiforsyning, trafiksystemer, bygninger og miljøbeskyttelse, som ikke behøver at udbygges med faldende antal borgere.

En befolknings-reduktion vil bidrage til at reducere et lands samlede økologiske fodaftryk og efterhånden give plads for mere mangfoldighed i naturen, enten i landet selv eller i de lande der importeres varer fra.

Endelig skal nævnes, at dover at verdens befolkningstilvækst i de seneste årtier har bidraget til klimakatastrofer som oversvømmelser fra skybrud, tørke og varme med skovbrande til følge, tornadoer m.m., så er skadernes omfang øget betydeligt ved den større befolkningstæthed i udsatte områder af verden. Der er således næppe tvivl om, at sådanne problemer vil lettes med en befolkning på kun f.eks. halvt så mange som nu.

Det er derimod svært at påpege egentlige ulemper ved en mindre trængsel på kloden, f.eks. med 4 eller 2 mia. mennesker.

” Det er svært at påpege egentlige ulemper ved en mindre trængsel på kloden, f.eks. med 4 eller 2 mia. mennesker.

Strategier for verdens befolknings-reduktion

Den hurtigste miljøgevinst af fødselsreduktion opnås i lande, hvor hvert født barn fremover forventes at medføre højt forbrug og forurening, dvs. i overflodslande som Danmark. Det er derfor forstemmende, at disse landes regeringer prøver at øge fødslerne ud fra kortsigtede vækst-økonomiske hensyn, som nævnt ovenfor.

For udviklingslandene fremføres det af og til omvendt, at der ikke er grund til at bekymre sig om udviklingslandenes befolkningsudvikling, da deres forbrug, kuldioxid-udslip og øvrige naturbelastning er forsvindende lille per person i forhold til vores. Argumentet er på kort sigt korrekt, men antyder også, at man ikke tror (og måske ligefrem ikke håber!), at disse lande i en overskuelig fremtid kommer op på noget, der ligner vores levestandard. Den ubekymrede indstilling til udviklingslandenes børnebegrænsning hænger nok også sammen med en holdning om, at det skal vi slet ikke blande os i, hvilket også kan være korrekt, eftersom vi ikke i den henseende har noget at være stolte af (før det nuværende lave fødselstal). Da vi i Europa sidst i 1800-tallet og først i 1900-tallet gik gennem dette befolkningsboom, „løste“ vi problemet bl.a. ved at udvandre og „besætte“ Nordamerika, Sydamerika, Australien og til dels Asien og Afrika, dvs. verdensdele, hvor relativt få mennesker levede bæredygtigt. Denne løsning kan vi ikke foreslå udviklingslandene at benytte i dag. Der er ikke flere „tomme“ verdensdele.

Figur 4. Europa løste sit befolkningsboom i slut 1800-tallet ved at udvandre og 'besætte' andre verdensdele. I dag er der ikke flere 'tomme' verdensdele at besætte.

Hvis vi alligevel i al ydmyghed skal give dem gode råd, må det være at skele til Kinas mål og resultater, samt til flere andre asiatiske landes succes med at sænke fødselstallet til to eller mindre, også uden Kinas skrappe midler. Havde den kinesiske ledelse i 1980 uanfægtet fortsat de høje fødselstal fra Maos tid ville landet, som nævnt, i dag havde stået over for at skulle skaffe god levestandard på et miljømæssigt bæredygtigt grundlag til måske 800 millioner flere mennesker, svarende til mere end både

Europas og USAs samlede befolkninger. Der er således for udviklingslandene god grund til at inkludere og fremskynde en aktiv befolkningspolitik i deres udviklingsstrategi.

Tabu i miljødebatten

Hvad der helt privat får folk til at få børn er nok et lidt absurd spørgsmål, da man generelt må betragte det som et dybt naturligt ønske at sætte børn i verden. Et mere relevant spørgsmål er derfor, hvorfor nogle vælger at få mange børn, hvilket her kan

udtrykkes som flere end to, der nogenlunde er grænsen mellem faldende og voksende befolkningstal. Ét simpelt og ærligt svar er, at børn er så vidunderlige.

Her ligger nok kimen til det tabu, der i årtier har præget befolkningsdebatten. Disse ægte, følelsesladede og personlige motiver til at få børn er nemlig vanskelige at bringe ind i en „moderne“, rationel diskussion. Så hellere holde mund. Denne tavshed smitter så af på diverse institutters politik. Og har man allerede en stor og dejlig børneflokk, er man sjældent tilbøjelig til at engagere sig i kampen for at andre højst bør få to børn.

” Man kunne vel også forestille sig, at man af kærlighed til børnene vælger ikke at sætte så mange børn i verden.

Men man kunne vel også forestille sig, at man af kærlighed til børnene helt rationelt vælger ikke at sætte så mange børn i verden, at de tvinges til at skulle kæmpe om de begrænsede naturlige ressourcer og undvære naturens fantastiske mangfoldighed.

Selv om beslutningen om at få børn er meget personligt, så er der dog ikke tvivl om, at man påvirkes meget af omgivelsernes indstilling, „tidsånden“, osv. ligesom de økonomiske tilskyndelser til det ene eller det andet, som nævnt spiller ind. En

væsentlig faktor er også forældrenes uddannelse og karriere, der åbner op for andre roller end primært at tage ansvar for en stor børneflokk.

Det er forståeligt, at erhvervslivet med sit kortsigtede perspektiv nødtigt ser et fald i det befolkningstal, det, som nævnt, har brug for som både arbejdskraft og forbrugere. Mere overraskende kan det virke, at næppe noget politisk parti vil høre om, endsige blot diskutere, hvordan en faldende befolkning kan bidrage væsentligt til at lette klimaændringerne eller andre miljø- og ressourceproblemer.

Og direkte undren vækker det, at miljøorganisationerne meget sjældent tager denne oplagte, billige miljøbeskyttelse op i deres kampagner og øvrige aktiviteter. Der høres heller ikke mange protester mod de politiske forsøg på at øge fødselsraterne og dermed øge verdens befolkning. Baggrunden for den grønne tavshed skal søges i flere forhold. Argumentet med sikring af økonomisk vækst synes at smitte af på de forskellige „uafhængige“ miljøbevægelser, der i årtier, med få undtagelser, har været påfaldende tavse omkring befolkningsudviklingens rolle i f.eks. den globale opvarmning.

Årsagen til tavsheden kan være frygt for faldende folkelig opbakning, hvis man bevæger sig ind på dette følelsesprægede område. Denne frygt synes dog ikke i vor del af verden at være rationelt velbegrundet, al den stund de fleste her helt frivilligt har valgt lave fødselstal.

En anden begrundelse for de Grønnes

tavshed må derfor nok søges i økonomiske forhold, idet man måske frygter faldende støtte, dels fra de siddende politikere, og i visse tilfælde også fra store sponsorer i erhvervslivet, hvis man fører en „vækst-fjendsk“ politik som fødselsbegrænsning. Holdningen synes i miljøorganisationer at være, at 'lige nu' må vi først satse på teknologiens bidrag, så kan vi senere tage

befolkningsudviklingens og vækstens rolle op. I mellemtiden er der med den strategi så måske et par milliarder flere mennesker på jorden.

Der kan heldigvis spores tegn på, at stemningen i enkelte miljøbevægelser så småt er ved at ændre sig, både i Danmark og internationalt.

Anbefalet videre læsning

Donella Meadows, Dennis Meadows, Jørgen Randers og William Behrent: *Grænser for Vækst*. Gyldendal, 1972.

Temanummer om befolkningsudviklingen. *Aktuel Naturvidenskab*, no. 5, 2010.

Herman Daly and John Cobb: *For the Common Good*. Beacon Press, 1989.

Herman Daly: *Nødvendighedens Økonomi*. Forlaget Hovedland, 2008.

Svend Burmester: *Fred og Fare. Islam, Østasien og Vesten set af en dansk kosmopolit*. Gyldendal, 2007.

Jørgen S. Nørgård, John Peet og Vala Ragnarsdóttir: *The History of The Limits to Growth*, i tidsskriftet *Solutions*, Vol. 2, No 1, pp. 59-63.

eller på: <http://www.thesolutionsjournal.com/node/569>.